

HANNA BERTILSDOTTER ROSQVIST

Att berätta böggerättelser
Från sexliberalism till homoidentitetsretorik
i svensk homopress under 1960–1980-talet

I EN NOTIS i den svenska tidningen *REVOLT mot sexuella fördomar* (*REVOLT*) 1985 beskrivs en förändring som ägt rum med den danska tidningen *Seksualpolitik*. Skribenterna Henning Goldbaek och Kurt Overaa konstaterar att tidningen har gått från att vända sig till ”den breda sexualpolitiska rörelsen” till att ”bli bögtidning”. De skriver:

Men denna rörelses tid är nu slutgiltigt förbi. De gemensamma målen och konkreta projekt, som alla kämpade för, finns inte längre. Istället finns det en massa rörelser och motstridiga intressen.¹

I en artikel tidigare samma år resonerar *REVOLT*s chefredaktör Michael Holm i liknande anda kring positionen som sexliberal i Sverige:

För tio-femton år sedan var jag – som så många – sexliberal. Sedan blev det fult att vara det, många hoppade av och en del blev s.k. nymoralister. Vi som blev kvar kallades ”flumliberaler” och det var inte något bra. Litet genant tyckte jag nog, ända tills jag i en artikel av Kurt Overaa i danska *Seksualpo-*

litik läste: ”flumliberal finns inte på danska, men det betyder något i stil med att ’vi kan väl ta oss en öl och snacka om saken’ ” och det är ju egentligen väldigt trevligt.²

Det första citatet illustrerar berättelsen om en förändring inom den danska sexualpolitiska rörelsen under 1970- och 1980-talet. Det kan också illustrera berättelsen om en liknande förändring inom den svenska. Att vara sexualliberal var som det andra citatet illustrerar självklart inom en viss grupp sexuellt radikala under 1960- och 1970-talet. Med tiden kom den positionen emellertid att överges och de som i likhet med Holm fortsatte att kalla sig sexliberaler var tvungna att förklara sig.

Denna process kan sättas i relation till olika uttryck för exkluderingspraktiker inom den svenska homorörelsen under 1970- och 80-talet. Flera forskare har visat på uttryck för exkluderingspraktiker inom olika nationella homosexualpolitiska rörelser. Ett exempel är Andreaz Wasniovis studie om vetenskapsanvändning och normalitetssträvan inom Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande (RFSL). I studien beskrivs hur RFSL under 1950- och 60-talet i sin strävan efter assimilation och acceptans exkluderade olika typer av andra, främst sadomasochister, transvestiter och bisexuella. Som ett uttryck för exkluderingen togs kontaktannonser med sadomasochistiskt tema antingen överhuvudtaget inte in i RFSL:s tidnings *Följeslagaren*, eller censurerades.³ Ett annat uttryck är Scott Gunthers studie av den franska gayrörelsen. Här ges argument för en liknande exkluderingsprocess under 70- och 80-talet i Frankrike. Gunther visar hur det på en representationell nivå skedde en uteslutning av olika typer av andra, företrädesvis pedofiler, sadomasochister, transsexuella, transvestiter, promiskuösa och personer som ägnade sig åt sex offentligt. Genom denna exkluderingsprocess, menar Gunther, tys-

tades de mer radikala krav som formulerades under 1970-talet.⁴

Utifrån ett queerhistoriskt perspektiv betonas betydelsen av att kritiskt granska olika typer av heteronormativiteter, konstruktioner och upprätthållande av heterosexuell normalitet.⁵ Inom den anglo-amerikanska sexualitetsforskningen pågår sedan några år en diskussion om heteronormativitetens släktingbegrepp *homonormativitet*. Begreppet homonormativitet används åtminstone på två olika sätt. Det första och kanske mest välciterade hänförs till Lisa Duggan som lokaliserar begreppet, eller den nya homonormativiteten, inom en matris av neoliberal politik.⁶ Duggan definierar homonormativitet som det som inte utmanar heterosexistiska institutioner eller värderingar utan snarare upprätthåller dem och strävar efter att inkluderas i dem.⁷ Hon använder begreppet som ett sätt att kritisera straight mainstream medias heteronormativa konstruktioner av en viss typ av ”goda” homosexuella. Utifrån denna användning disseskeras dessa mediers inkludering av vissa homosexuella stereotyper och subjektiviteter inom ”den goda sexualiteten” medan andra exkluderas och konstrueras som avvikande, obegripliga och moraliskt problematiska.⁸

Susan Stryker argumenterar för ett annat sätt att använda begreppet som snarare inspirerar till ett *självkritiskt* perspektiv. Stryker lokaliserar begreppet ”within LGBTQ intergroup dynamics” och definierar begreppet som ett privilegierande av vissa homosexuella sätt att avvika från heterosexuella normer och en antipati eller åtminstone en icke-reflekterande blindhet mot andra uttryck för queer annorlundhet.⁹

I denna artikel är min utgångspunkt att den svenska homopresen kan förstås som en i Strykers anda homonormativ kontext. Avsikten är att undersöka hur olika homotidningar i Sverige under 1960–1980-talet konstruerade sig själva och varandra i förhållande

till föreläsningar om sexliberalism, eller något som jag vill beskriva som ett sexliberalt ideal om sex som njutning och politik. Närmast kommer jag att ge en kortfattad översikt över homopressen i Sverige mellan 1954 och 1986. Därefter följer en presentation av materialet och analysprocessen. Detta följs av en resultatdel. Slutligen kommer en konklusionsdel.

Homopressen i Sverige

Med homopress avses publikationer vars innehåll särskilt riktar sig till personer som attraheras av personer av samma kön. Detta utesluter inte att läsarna även attraheras sexuellt av personer av annat kön, men utgångspunkten i tilltalet ska vara samkönad sexualitet snarare än olikkönad. I den nedanstående presentationen återfinns publikationer som företrädesvis har riktat sig till män som attraheras av andra män.

År 1954 ger Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) ut Sveriges första tidning som riktar sig företrädesvis till män sexuellt attraherade av andra män: *RFSLs medlemsblad*. Tidningen som med tiden kom att kallas *Följeslagaren* gavs ut fram till 1972. Under 1973 ger RFSL ut *RFSL-Nytt* men förekommer även i en egen avdelning i den från RFSL fristående homotidningen *REVOLT*.

Mellan 1974 och 1978 ger förbundet ut *Tidskrift för RFSL*. År 1979 ges en särskild tidning ut för Frigörelseveckan, *Organet. För Frigörelseveckan*.¹⁰ 1980 börjar *Kom Ut!* att ges ut. Tidningen ges ut fortfarande (2010), även om ett avbrott i utgivningen ägde rum under 2008. De tidningar som gavs ut av RFSL under 1970-talet publicerades med oregelbundna mellanrum under ett fåtal år och gjordes av ständigt nya människor. Under flera år hade man istället särskilda "RFSL-sidor" i *REVOLT* som hette "Aktuellt i RFSL". Först i och med *Kom Ut!* får förbundet en stabil tidningsutgivning.

År 1966 börjar Akro-förlaget att ge ut *HOMO: international magazine*. Tidningen gavs ut med fem nummer i Sverige mellan 1966 och 1969.¹¹ Ansvarig utgivare och redaktör var Carl Rådemyr-Regman.¹² *HOMO* läggs på is 1969.¹³ Samma år börjar den svenskspråkiga tidningen *Viking* som riktade sig till en svensk läsekrets att ges ut i Danmark. Tidningen gavs ut i samarbete med I.H.W.O. – International Homosexual World Organization med Axel Axcil som drivande person. Vikings chefredaktör var Michael Holm. Holms partner Geurt Staal var central både i *Viking* och *Revolt* och höll inte minst i det ekonomiska och administrativa ansvaret.¹⁴

1971 flyttar den svenska redaktionen tidningen till Sverige. I samband med detta byter tidningen namn till *REVOLT – mot sexuella fördomar*. *REVOLT* ges ut med ett avbrott under 1983–1984 från och med 1971 till och med 1986 då tidningen ersätts av tidningen *Reporter*. 1983 lades *REVOLT* tillfälligt på is till förmån av *Magasin Gay*. Denna lyxigare tidskrift gavs ut med fyra nummer 1983 och sju nummer under 1984. Därefter läggs tidningen ner. *REVOLT* återuppstår för några år på nytt.

Om materialet

Analyserna baseras på material från en större studie om föreställningar om bisexualitet i svensk homopress. I studien ingår samtliga rikstäckande publikationer som innehåller redaktionellt innehåll av allmänt intresse för företrädesvis ickeheterosexuella män publicerade mellan 1954–1986 i Sverige. I denna artikel kommer jag emellertid främst utgå från artiklar publicerade i *HOMO*, *REVOLT* och *Kom Ut*. Detta eftersom diskussionen kring sexliberalism är särskilt tydlig i dessa tre. Materialet från *REVOLT* dominerar i analyserna eftersom materialet från tidningen dominerar i studien i stort. Detta

kommer sig av att det getts ut fler nummer av *REVOLT* under den studerade perioden och varje nummer bestod i sig av fler artiklar än övriga tidningar i studien.

Materialet består både av texter skrivna av redaktionens medlemmar och frilansande skribenter, läsarbrev och kontaktannonser. Oavsett vad för typ av text som refereras till kommer dessa att refereras till som utsagor. Dessa förstår jag som diskursiva. De är uttryck för vad som varit möjligt att säga inom ramen för en viss retorisk kontext (den enskilda tidningen och dess tänkta målläsare). Mitt intresse är riktat mot tidningarna som diskursproducenter, snarare än enskilda textförfattare. I mina läsningarna av materialet som är att betrakta som diskursiva närläsningar, har jag fokuserat på formulering av olika typer av ”tal om..”, ”berättelser om” eller med andra ord ”diskurser”, och olika subjekt som detta tal skapar.

Som komplement till materialet från homopressen har jag även gjort intervjuer med personer som är eller har varit redaktörer för svenska homotidningar under den studerade epoken.¹⁵ Två av dessa intervjuer kom att bli särskilt relevanta för denna artikel varför dessa kommer att användas som en bakgrundsberättelse (avsnittet ”Sexuell minoritet versus homosexuell identitet”).

I jämförelse med andra texter som använts inom den svenska sexualitetshistoriska forskningen – polisprotokoll¹⁶, protokoll från olika föreningar, främst RFSL¹⁷, brev riktade till RFSL och RFSU, eller retrospektiva intervjuer med homo- och bisexuella som var med¹⁸ – är homopressen ett brett och spretigt material. Här uttrycktes flera erfarenheter och åsikter även om en diskurs för det mesta hade övertagit och talade om vad som var acceptabelt eller åtminstone mer rimligt och självklart. Sexualitetshistorikern John DÉmilio menar att homopressen gjorde det möjligt för homosexuella att föra en dialog bland sig själva, att finna sina egna röster. Genom homopressen

kunde dess läsare artikulera definitioner av sina erfarenheter, sträva efter att formulera nya uppfattningar om sina liv och skapa en upplevelse av ett homosammanhang.¹⁹ Homopressen kan visa vad som var möjligt att tänka eller föreställa sig, eftersträvansvärt och vad som var obegripligt i en kontext för och av personer som attraherades sexuellt av någon av samma kön.²⁰

Den svenska homopressen kan ses som ett nav i den svenska homorörelsen och därmed som något som görs i relation till specifika och för den svenska homorörelsen centrala händelser i Sverige.²¹ Den svenska homopressen kännetecknas även av ett bokstavligen intimt utbyte med övriga västvärlden, främst övriga Norden, Tyskland, Holland, England och USA, när det kommer an till nyhetsrapportering, idéspridande och kontaktskapande. Ett uttryck är återkommande reportage från platser och händelser utanför Sverige av intresse för män som har sex med män. Ett annat uttryck är förekomsten av kontaktannonser där män från andra länder söker kontakt med svenska män och vice versa. De män som skrev och fotograferade för tidningarna odlade nätverk med tidningsproducenter i andra länder. Inte sällan återfinns material som publicerats i amerikanska gaytidningar översatta till svenska i *REVOLT*. Den undersökta tidsepoken utmärks av en tid av formerande av en ny homosexuell rörelse och en reviderad homosexuell (manlig) subjektivitet, före utbrottet av HIV/AIDS-epidemin i Sverige och på andra håll i västvärlden under mitten av 1980-talet.²²

Sexuell minoritet versus homosexuell identitet

Tanken med följande avsnitt är att det ska fungera som en retrospektiv bakgrund och kommentar till de skeenden som de kommande analysavsnitten kretsar kring.²³ Avsnittet kommer om inget annat

anges baseras på mina intervjuer med Greger Eman och Jon Voss.²⁴

I intervjuerna återkommer två parallella diskursiva berättelser om 1970-talets svenska homorörelse och homosexuella aktivister. Båda berättelserna skapar en tydlig skillnad både mellan "gamla RFSL" och "nya RFSL" och mellan olika homonormativa subjektsideal som görs i relation till varandra. Skillnaden förstås främst som en fråga om ålder, om att tillhöra olika generationer som präglas av olika ideal.

Den ena berättelsen kretsar kring övergången från ett homonormativt subjektsideal som betonar betydelsen av diskretion till ett homonormativt subjektsideal som snarare betonar betydelsen av öppenhet. Den andra berättelsen kretsar kring övergången från ett homonormativt subjektsideal som betonade en identitet som sexuell minoritet (eller erotisk minoritet, se t.ex. analyserna av utsagor i *HOMO*) till en identitet som homosexuell. Utifrån den första betonades en känsla av samhörighet och solidaritet med andra sexuella minoriteter över sexualitetsgränserna. Utifrån den andra betonades en känsla av samhörighet och solidaritet med andra homosexuella (uttryckt i termer av "homosexuell solidaritet").²⁵ Här betonas en skillnad mellan olika sexualpolitiska ståndpunkter; å ena sidan kamp för sexliberalism, för en frigörelse av mänsklig sexualitet eller en mänsklig sexuell frigörelse i allmänhet,²⁶ å andra sidan kamp för homosexuell frigörelse.²⁷

Inom ramen för den första berättelsen beskriver Greger Eman en generationsväxling främst inom RFSL. Den föranleddes av olika aktivistgenerationers olika syn på öppenhet och sexualpolitisk verksamhet. RFSL präglades under 1970-talet av kampen mellan den unga politiskt inriktade generationen och de äldre. Kampen resulterade i att RFSL förändrades på ett organisatoriskt och ideologiskt plan och gick från att vara "en smygig organisation till en öppen",

eller den ”den öppna rörelsen”. De unga beskriver Eman som några som ville vara öppna och betonade betydelsen av att synas och de äldre som några som tyckte att ”den nya öppenheten var besvärande”. De unga öppna arbetade utåtriktat politiskt och ställde politiska krav, medan de äldre främst ägnade sig åt sociala aktiviteter och den interna, medlemsorienterade verksamheten.

Inom ramen för den andra berättelsen beskriver Jon Voss uppkomsten av splittring inom gruppen unga, mellan ”sexliberalerna” och ”bögarna”. De unga beskrivs av Jon Voss som influerade både av ”någon slags tysk, europeisk, sexuell frigörelseidé, som inte fanns inom den amerikanska” och av de mer homoidentitetsorienterade gaypowerrörelserna i USA och Storbritannien. Voss beskriver skillnaden i gruppen som ett uttryck för två falanger: den sexuella minoritetslinjen och den homosexuella identitetslinjen. Skillnaderna mellan de två rörde sig inte om olika attityder till sex utan till identitet.

Även brottet inom gruppen unga kan beskrivas som ett uttryck för ett generationsskifte. Som en illustration återger jag Jon Voss berättelse om uppkomsten av *Magasin Gay* och skillnaderna mellan ”*Magasin Gay*-gänget” (de yngre av de unga) och ”*REVOLT*-gänget” (de äldre av de unga). På initiativ av *REVOLT*:s chefredaktör Michael Holm börjar Voss och Dodo Parikas, som då var *REVOLT*:s stockholmsredaktörer, att göra tidningen *Magasin Gay* 1983. I samband med detta läggs *REVOLT* tillfälligt ner. Både Voss och Parikas var kritiskt inställda till att *REVOLT* innehöll pornografi. De tyckte att tiden var mogen för att göra en tidning som blandade material om kvinnor och män, ”tog bort porren och sen blev rumsren, börja kunna säljas i Pressbyrån, och läsas av alla, till och med så att mamma skulle kunna läsa den”. Voss beskriver inriktningen i *Magasin Gay* som ”gay”. Med det menar Voss ett fokus på ”homosexuella, inte

någon slags idé om något trans-, könsproblematik, eller någon slags bidiskussion, förutom den homosexuella delen av det [bisexualitet], om man nu kan göra en sån åtskillnad”. Utöver gay betonades även öppenhet. Tanken med *Magasin Gay* var att göra ett öppet homosexuellt livsstilsmagasin och därmed bidra till brottet med ”den här smyggkulturen”. Att benämna tidningen *Magasin Gay* var ett sätt att åstadkomma tydlighet. Tiden var emellertid inte riktigt mogen för *Magasin Gay*’s koncept. Kanske var inte heller sammanhanget det rätta. Reaktionen blir negativ och efter elva nummer tvingas tidningen att lägga ner utgivningen. *REVOLT Förlag* hade framförallt köpare som var intresserade av att ”se sexbilder och ha kontaktannonser”. Det fanns även ”massor av folk” som kallade *Magasin Gay*-gänget för nymoralister. Efter det att *Magasin Gay* lades ner återkom *REVOLT*. *REVOLT* slogs ihop med en pornografisk tidning från samma förlag, *Killen*, som även fanns i Tyskland vid den här tiden.

Skillnaderna mellan grupperna inom gruppen unga beskriver Voss som en skillnad när det kommer an på identitet: mellan de som hade en identitet som sexuell minoritet och de som hade en identitet som homosexuella. Idealet om öppenhet delades av båda grupperna. Voss beskriver även båda grupperna som sexliberala – om än på lite olika vis. Den grupp som Voss representerade betonade identiteten som homosexuell. De betonade även att positionen som homosexuell inte handlade om sex, eller vad man gör i sängen. Snarare betonades positionen som homosexuell som en social företeelse. De ville se på homofrågan som en helhet, att gruppen homosexuella skulle ses ”som en social och samhällelig minoritet, istället för en sexuell minoritet”. Även om Voss’ grupp var sexliberaler, var gruppens fokus till skillnad från *REVOLT*-gänget aldrig sexliberalism. Voss grupp var inte mot porr per se, men de saknade en typ av media som det var

möjligt att gå ut i samhället med. Något som de menade att en tidning med porr inte möjliggjorde.

En annan illustration utgör Voss berättelse om en liknande konflikt inom RFSL vid den här tiden. Homoidentitetslinjen utgjordes av människor som i likhet med Voss såg homofrågan som särskild från andra sexuella minoriteter och som såg på homosexuella som en i första hand social och samhällelig minoritet. De menade därför att RFSL skulle vara en förening för homosexuella. Den sexuella minoritetslinjen inom RFSL bestod däremot av människor som såg homosexuella som del av en sexuell minoritetsgrupp, som hade en "identitet som en sexuell minoritet". De förespråkade därför att RFSL skulle vara en förening för sexuella minoriteter:

så säger man, alltså jag tycker att det finns något sympatiskt i det också, "vi känner igen förtrycket" som andra sexuella minoriteter som då exempelvis transvestiter, eller pedofiler, eller s/m[-utövare], att det finns någon slags samhörighet där då. Men brottet handlade ju om att vi inte var samma. Det är ju ett ganska grovt brott, i enlighet med sexliberalismens synsätt är det ett ganska grovt brott, och det var ganska hårt.

Uppbrottet från sexliberalismen pågår fram till mitten av 80-talet. Den nygamla tidningen *REVOLT-Killen* ges ut fram till sommaren 1986. När *REVOLT-Killen* läggs ner tar Jon Voss och Dodo Parikas över *REVOLT*-delen av tidningen och döper om den till *Reporter*. Vid denna tid börjar AIDS-krisen att dyka upp, både i form av enskilda diagnosticerade och som kris i det massmediala medvetandet.²⁸ AIDS-krisen ledde enligt Voss till en "enorm förändring, på massa olika sätt". Bland annat bidrog AIDS-krisen till uppbrottet från sexliberalismen.

Sexliberalism i HOMO

Det var först i samband med att jag läste Michael Holms bok *Udda eros* från 1971 som jag för första gången hörde talas om tidningen *HOMO*. *HOMO* står ut som en särpräglad röst i hela det undersökta materialet. I tidningen publiceras återkommande läsarbrev som ger uttryck för engagemang hos tidningens läsare. I läsarbrevet till *HOMO* ges återkommande kommentarer – både negativa och positiva – till tidningens intresse för både könsmässigt odifferentierad njutning och politik. En positivt inställd läsare tackar för ”sköna bilder och raffiga noveller” men ger även uttryck för politisk uppmuntran, genom att uppmana tidningen att fortsätta ”på den inslagna vägen: alla människors rätt att välja sexualumgänge med eget kön eller det andra”.²⁹

HOMO framstår som en tidning med ett ben i något gammalt och ett ben i något nytt. Exempelvis återfinns några teman som återkommit i *Följeslagaren* under 50- och början av 60-talet även i *HOMO*. Ett exempel är diskussionen kring strafflagstiftningen.³⁰ 1965 skärptes den svenska strafflagstiftningen och tillfälliga homosexuella förbindelser med personer under 21 år förbjöds. År 1969 sänktes åldersgränsen på nytt i samband med en sänkning av den svenska myndighetsåldern från 21 till 18 år.³¹ *HOMO* kritiserar strafflagstiftningen utifrån kritiska diskussioner kring förförelseteorin,³² utifrån Kinseyrapporten³³ och med hjälp av ny homolitteratur.³⁴ I flera diskussioner formulerar emellertid *HOMO* något nytt.³⁵ Uttryck för detta är tidningens *öppenhetsideal* och betonande av sexliberalt synsätt på sex; *sex som både njutning och politik*. Ett exempel på detta är förekomsten av erotiska serier och noveller. Detta kan ses i relation till *Följeslagaren* där öppet erotiska texter inte förekommer. *HOMO*:s redaktion försökte även locka läsarna till en mer ak-

tiv medverkan i tidningen genom att utlysa en novelltävling med ett pris till den bästa erotiska novellen. Dessa teman följs upp i *Viking/REVOLT* under 1970-talet. Det som också utmärker *HOMO* och som gör den unik både i relation till de homotidningar som komma skall (främst *Viking/REVOLT*) och dess föregångare *Följeslagaren* är dess tvåsamhetskritik och det genomgående positiva och inkluderande förhållandet till bisexualitet.³⁶ Det främsta exemplet på detta är förekomsten av både homo- och heteroerotiska seriestripas i tidningen.

Detta kan förstås utifrån att *HOMO* står för ett annat perspektiv på sexuell subjektivitet än det som förfäktades i övrig homopress. *HOMO*:s perspektiv kan som första tidning i homopressgenren förstås som genomsyrat av sexliberalism.³⁷ Tidningen betonade en sexuell subjektivitet som sexuell minoritet snarare än homosexuell subjektivitet och kan därför inte enkelt beskrivas som en renodlad homotidning, snarare som en tidning för sexuella minoriteter om än med fokus på "homofila och bifila".

I det första numret av *HOMO* ges en något dubbel programförklaring. För det första ges argument för val av tidningsnamnet utifrån att ordet betyder människa eller man. För det andra ges en definition av syftet med tidningen: En tidskrift för minoriteterna – speciellt de homofila och de bifila – och ett forum för radikal samhälls- och kulturdebatt. Därefter betonas att tanken med tidningen inte är att "konkurrera ihjäl den svenska *Följeslagaren* eller de förträffliga danska homofila tidskrifterna *Eos* och *Vennen* eller slåss mot den svärm av andra sextidskrifter och modellblad som finns". Snarare är syftet att "komplettera dessa och förstärka kören av publikationer som vågar ta upp kontroversiella frågor och speciellt de sexuellt avvikandes och annorlundas problem". Detta område beskrivs som eftersatt i Sverige, varför tidningens redaktion tror att det

också behövs en svensk tidskrift som med större kraft kan engagera sig i dessa frågor.

Följeslagaren beskrivs därefter som ett ”språkrör för Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL), de homofila organisation i Sverige” och som i och med *HOMO* ”inte längre är den enda homofila tidskriften i Sverige. Den slipper vara ensam varg.”³⁸

Samtidigt som tidningen beskrivs som ett komplement positionerar den sig tydligt som något annat och som något mer än *Följeslagaren*. För det första definieras *HOMO* som en tidning som inte är bunden till en viss organisation. För det andra som en tidning som arbetar på ”kommersiell basis utan hämningar” med en önskan om att ”tillfredsställa [...] en mycket stor läsekrets”. För det tredje som en tidning som genom goda ekonomiska resurser avser att ”skapa en kvalitativt högstående tidskrift och undan för undan förbättra och stärka vår position”. För det fjärde definierar *HOMO* sitt område brett sexual- och samhällspolitiskt: ”I *HOMO* skall vi spegla människans moraliska problem – som inte bara gäller det sexuella.”³⁹ Även detta till skillnad från *Följeslagaren*, vars syfte beskrivs av dess redaktör som mer exklusivt riktat mot homosexualitet.⁴⁰ För det femte återfinns en tydlig utmaning i relation till RFSL genom att tidningen avser att fungera som ”ett kontaktorgan för alla homofila och bifila och göra det lättare för dessa människor att träffas, både med sikte på sexuella förbindelser och vänskapligt och kamratligt umgänge”⁴¹. Mot slutet av det första numret formuleras även idén ”THE HOMO CLUB”, en klubb som i nummer två av tidningen beskrivs som ”den nya moderna klubben för de erotiska minoriteterna!”⁴².

*REVOLT: En sexualliberal tidning
eller en tidning för bögar*

Sexliberalismen dominerar i *REVOLT* men med tiden existerar den parallellt med ett mer homoidentitetspolitiskt perspektiv. Detta gör *REVOLT* till en mer blandad tidning än *HOMO*. *REVOLT* utgör både en arena för debatt om relationen mellan sexliberalism och homoidentitetspolitik och samtidigt mot slutet av utgivningstiden som ett experiment, ett försök att låta de två samexistera.

I likhet med RFSLs namn, "Riksförbundet För Sexuellt Likabehandling", framstår *REVOLT*:s namn *REVOLT mot sexuella fördomar* ibland som ett ideologiskt dilemma. I tidningen fördes å ena sidan en *identitetspolitisk* kamp för homosexuella. Inom ramen för denna betonades homosexuell identitet, homosexualitet som kärlek och betydelsen av att stärka solidaritet och gemenskap inom gruppen homosexuella. Å andra sidan fördes en mer allmänt hållen sexliberal kamp mot sexuella fördomar i allmänhet, med fokus på sexuella praktiker och på sex som både njutning och politik utan någon utgångspunkt i en bestämd grupp. Spänningen mellan de två perspektiven synliggörs i diskussioner kring olika definitioner av sex.

År 1972 konstaterar Michael Holm i en utsaga som kretsar kring bisexualitet att det av läsarbreven till *REVOLT* att döma är "rätt många, som blir förbannade, när man skriver att sex och politik hör ihop". Han menar dock att om man ska skriva något om bisexualitet så går det inte att komma ifrån att det handlar om sex och politik. Holm skriver vidare:

Till alla dem som menar att sex är ömhet, kärlek – eller ett gott knull utan all politik – kan som tröst sägas, att det inte är deras sköna sexstunder, som

blandat sig i politiken (även om det finns frikyrkomänniskor som menar det) utan politikerna, som tillvällt sig den sexuella makten.⁴³

I utsagan återfinns tre olika betydelser av sex: som ”ömhet, kärlek”, som ett ”gott knull utan all politik” och som politik. De olika betydelserna glider inte sällan samman i de texter som jag har studerat men här har jag valt att lösgöra dem från varandra för att visa på hur de kunde användas som verktyg i en kamp om tolkningsföreträde.

I likhet med *HOMO* betonar *REVOLT* sex som både politik och njutning. Till skillnad från *HOMO* betonar *REVOLT* även sex som ömhet, kärlek. Tidningen ger uttryck för ett synsätt där sex står i centrum, och samtidigt kan detta sex betyda olika saker och ändå inte med nödvändighet innebära samtliga tre definitioner. Tidningen kritiseras även återkommande, särskilt från RFSL-aktivister, för att enbart stå för sex som ett gott knull utan politik, eller kort och gott för att vara oseriös eller omoralisk. I en ledare 1978 konstaterar Holm att tidningen med jämna mellanrum anklagas för att ”befrämja sex utan känslor” och frågar retoriskt: ”Hur man kan ha sex utan känslor är för oss en gåta – även renodlad kåthet är väl en känsla?”⁴⁴

Spänningen mellan de olika perspektiven synliggörs också i diskussioner kring censur och självcensur. *REVOLT* förhåller sig både till utomstående censureringskrav och till krav inom den homosexuella rörelsen om självcensur. Främst gällde kravet kontaktannonserna, men krav om censur riktades även mot pornografiska bilder och noveller i tidningen. Fram till 1979 betonar *REVOLT*-redaktionen återkommande att man inte censurerar några annonstexter. I sin ledare mot slutet av 1979 berättar emellertid Michael Holm att *REVOLT* inte längre kommer att publicera några poseringsannonser, det vill säga annonser där män erbjuder sex mot betalning, detta

med anledning av att tillämpningen av kopplerilagen ska skärpas. Holm skriver: "Vi har fått så många varningar och tillsägelser, så vi måste sluta med dessa. Sådana annonser är förbjudna enligt kopplerilagen" Holm är kritisk och menar att detta både kommer att leda till ofrivillig censurering av kontaktannonser i *REVOLT*, "hyckleri", samt att "annonsörerna lär fortsätta men med nya täckord vilket leder till att mer oerfarna läsare lär bli besvikna när det upptäcker att de krävs på betalning".⁴⁵

Debatten om *REVOLT* är som mest intensiv mellan 1978 och 1982 inom RFSL. I en artikel i *REVOLT* 1978 refereras en lång debatt i samband med RFSL:s kongress 1978. Den kritik som riktades från ett flertal ombud var att *REVOLT* "är en kommersiell produkt". Detta resulterade i krav om att "omöjliggöra dess existens" genom att ombuden uppmanades till bojkott av produkten. Man krävde att *RFSL-bulletinen* skulle börja med kontaktannonser, även om "ett flertal ombud ansåg att det var moralisk dekadens att överhuvudtaget acceptera kontaktannonser". I sin rapportering kommenterar skribenten åsikten kritiskt med:

"Träffas ska man göra på klubbar!" Vår godmodige norrlänning Kjell Mattsson (130 kilo i strumplästen) från Sundsvall kunde därmed inte hålla käft. Han är sjukvårdare till yrket och anställd på psykisk klinik:

– Ni är inte kloka! Hur f-n ska en kille från Korpilombolo kunna få kontakt med en likasinnad när till och med stockholmarna måste annonsera i *REVOLT*?

Och så är det ju faktiskt. Det är lätt att slå sig för bröstet när man väl fått kontakt och till och med ett och annat uppdrag i RFSL. Sedan är det inte så noga med moralen – även om den blir dubbel och till och med kvadratformad.⁴⁶

I sin ledare i samma nummer av *REVOLT* där Michael Holm kom-

menterar artikeln uppmanar Holm till konstruktiv kritik och inbjuder RFSL:s medlemmar att vara med och göra *REVOLT* till en bättre tidning. Holm skriver vidare:

Vi har alltid velat ha ett samarbete med RFSL och andra homosexuella organisationer. Samarbete på så sätt att vi ger information, uppmanar läsare att bekämpa förtryck och självförtryck, 'komma ut', som det heter. Men de måste ha något att komma ut till, deras entusiasm då de vågat steget måste tas till vara någonstans och vidareutvecklas. Sker det inom RFSL? Det måste var och en svara på själv. Tycker Du inte RFSL fungerar bra, så kom ihåg att Du kan påverka lika mycket som någon annan.⁴⁷

I samband med att Holm var på besök i RFSL Uppsala 1979 möttes han av kritik mot de pornografiska bilderna och i viss mån även de erotiska novellerna i *REVOLT*.⁴⁸ 1982 återkommer diskussionen i samband med en arg respons av en RFSL-aktivist på en artikel i *REVOLT* 1982 som rapporterade från frigörelsehelgen i Göteborg. I artikeln talar aktivisten om "homosexuella massmedia" som centrala och viktiga i den homosexuella kampen. Däremot ställer han sig, efter *REVOLT*:s artikel, "frågande inför *REVOLT*:s plats bland dessa kämpande massmedia".⁴⁹

På samma vis som RFSL-läsarna bjuds in att diskutera *REVOLT* och bidra till tidningen, bjuds *REVOLT*-läsarna i allmänhet in till att diskutera *REVOLT* i sig och möjliga reportage i tidningen. Synpunkterna kommenteras och publiceras återkommande. Önskade reportage publiceras.⁵⁰ Läsarna kommenterar även debatten om *REVOLT* inom RFSL. I ett läsarbrev i *REVOLT* 1982 menar läsaren som beskriver sig som "REVOLT-entusiast – ej snuskhummer", med anledning av att "REVOLT-officinen" utsatts "för ett våldsamt angrepp i en av RFSL:s stenciltidskrifter", att "*REVOLT*:s skjut är ett

värdefullt komplement till RFSL:s frigörelseverksamhet”. Läsaren skriver vidare:

REVOLT är verkligen ett organ mot sexuella fördomar och ger en mängd värdefulla bidrag, som RFSL av tekniska skäl har svårt att klara av. I vårt samhälle har puritanerna av tradition monopol. Detta innebär att man lämnas utan vägledning i sexteknik. Än allvarigare är självföraktet på grund av bristen på likar att identifiera sig med. För att känna sig stolt – eller ens normal – behöver man ständigt **konkreta** påminnelser om att sex inte är någonting fult och att det finns en mängd attraktiva killar i en egen situation att känna samhörighet med. Och att vara stolt över!⁵¹

Under 1983 bjuder så Michael in läsarna till en diskussion om bilderna i *REVOLT*, med anledning av att ”Vi får ju många synpunkter på bilderna i *REVOLT*”. Holm menar att redaktionen själv strävar efter att ”ha bilder av homosexuella killar plåtade av homosexuella fotografer, som är intresserade av att ta sensuella, erotiska homosexuella fotografier”. Han skriver vidare:

Ibland har de bilderna förstås varit töntiga. Men vi har kritiserats för att bilderna varit porriga och därmed kommersiella (?). Istället har man önskat vackrare, mer estetiskt tilltalande bilder. Och då får man förstås ta bilder från professionella fotografer, mer intresserade av fotokonst än homosex, och modeller, som är professionella och kan posera i de rätta vinklarna. Efter vår mening att se, är detta verkligen kommersiellt, men det är mindre viktigt. Det viktiga är vad Du, läsare, anser. Naturliga, om än ibland vulgära, bilder eller estetiska, det vackra, konstnärliga? Kom gärna med Dina synpunkter!⁵²

Flera läsare som kommer med sina synpunkter lyfter dock fram betydelsen av blandningen mellan det ”upplysande” och det sexiga,

och förhåller sig kritiska till porrkritiken.⁵³ En läsare betonar även betydelsen av *REVOLT* som en tidning ”mot sexuella fördomar. Alltså en tidning för Hs, Bs och Heteros”.⁵⁴

I det sista numret av *REVOLT* som ges ut 1986 skriver Michael Holm:

REVOLT och *Killen* har med det här numret slagits samman till en tidning. Inte minst märks det på annonssidorna, antalet annonser slår alla rekord. Frispråkigheten i annonserna kanske ger någon hicka, men vi censurerar inte – utom då vi av lagliga skäl måste. Det är klart det blir trångt, när både *REVOLT*- och *Killen*materialet ska rymmas i samma tidning. En del kommer att bli besvikna och mena att vi dragit ner på just det de vill se och läsa. Andra tycker att det är bra med en enda tidning, som omspanner böglivets alla sidor. Nästa nummer blir troligen det allra sista av *REVOLT/Killen*. Men det betyder inte att Sverige ska sakna gaytidning framöver. Det finns långt gångna planer, mycket spännande sådana, på att sätta igång en ny tidning till sommaren. I nästa nummer ska vi berätta mer om detta. Inte minst AIDS-krisen har visat hur viktigt det är att Sverige har en gaytidning, att homosexuellas synpunkter kommer fram, att vi har kontaktmöjligheter för att stärka solidaritet och gemenskap. Därför kommer vi från *REVOLT*:s sida att så långt vi kan stödja det projekt på en ny gaytidning som finns och vi hoppas läsarna ska göra detsamma. Men än så länge finns *REVOLT/Killen* kvar. Och kan peka framåt med artiklar som ”Välkommen till den homosociala zonen” och berätta om vår glädje och våra lustar som i Fabian privat.⁵⁵

Kom Ut! – ”en riktigt seriös tidning av och för homosexuella i Sverige”

När *REVOLT* beskriver sig själv i relation till *RFSL/Kom Ut!* betonas positionen som det största och mest etablerade svenska forumet

för ickeheterosexuella i Sverige och den svenska gayvärlden.⁵⁶ *REVOLT* beskriver sig i en annons som ett forum för marknadsföring av och diskussion kring idéer och visioner⁵⁷, som spridare av information om det som antas vara väsentligt⁵⁸, samt som det största forumet för kontaktannonser.⁵⁹ *REVOLT* beskriver sig även i termer av tillgänglighet: att tidningen går att köpa ”hos välsorterade tobakister, hos Pressbyrån eller direkt från *REVOLT* postorder”⁶⁰. I annonser i *Kom Ut* några år senare positioneras *REVOLT* som ett sätt att bekämpa puritanism och sexuella fördomar, en unik möjlighet för läsaren att göra sin röst hörd och tidningen som ”en unik tidning för och av homosexuella”.⁶¹

Denna positionering kan sättas i relation till ledaren i det andra numret som ges ut av *Kom Ut!* (1980). I denna ges som argument för betydelsen av tidningen att ”Vi inom redaktionen har länge tyckt att det saknats en riktigt seriös tidning av och för homosexuella i Sverige”.⁶² *Kom Ut*:s existensberättigande var under dess första år inte helt självklar ens bland RFSL-medlemmarna. Så sent som 1985 återfinns en utsaga i *Kom Ut!* från RFSL:s kongress där *Kom Ut*:s existens ifrågasätts. En motionär på kongressen argumenterade för att *Kom Ut!* skulle ersättas av ett informationsblad och att förbundet istället skulle ge stöd åt *REVOLT*. Efter en lång debatt om utgivningstider och redaktionell kvalitet ville kongressen att *Kom Ut*:s utgivning ska fortsätta. Debatten resulterade i beslut om ha flera personer i redaktionen och medge tidningen en större budget. *Kom Ut!*:s redaktion skriver senare i en kommentar att de hoppas att läsarna ska kunna märka en förbättring av tidningen.⁶³

Under sina första sex år formulerar tidningen återkommande sitt existensberättigande genom att som i ledaren från 1980 förhålla sig kritiskt till *REVOLT*. Perspektivet i *Kom Ut!* domineras helt av homoidentitetspolitik. Samtidigt kännetecknas relationen mellan de

båda tidningarna av både samarbete och konkurrens om tolkningsföreträde. De sexualpolitiska gränserna mellan *REVOLT* och *RFSL/Kom Ut!* inte alltid är helt tydliga. Inte sällan återfinns ett samarbete. Till exempel medverkar flera skribenter såväl i *REVOLT* som i *Kom Ut!*. *Kom Ut!*s specialnummer 1982 inför Frigörelseveckan gjordes av flera av *REVOLT*:s medarbetare. 1985 hälsar *Kom Ut!*s redaktion läsarna att de hoppas att textens läsbarhet har ökat och hänvisar med tacksamhet till *REVOLT* som hjälpt redaktionen med sättningen av tidningen.⁶⁴ Med anledning av att *REVOLT*:s mångårig layoutare som även mot slutet av den studerade epoken satte *Kom Ut!* hade gått bort i skelettcancer, ägnar *Kom Ut!* honom en minnesartikel 1986.⁶⁵ Slutligen återkommer annonser för såväl *REVOLT*, *Magasin Gay*⁶⁶ som *Reporter*⁶⁷ i *Kom Ut!*. Samtidigt förfrämligas återkommande *REVOLT* i *Kom Ut!* genom att betona tidningen som en kommersiell och pornografisk produkt.⁶⁸

Konklusioner

I artikeln har jag beskrivit hur olika homotidningar under 1960-1980-talen framställde sig i relation till olika typer av andra homotidningar genom att använda sig av föreställningar om sexliberalism.

Tidningen *HOMO* som gavs ut under andra halvan av 1960-talet framställde sig främst i relation till *RFSL*:s stencilerade tidning *Följeslagaren* vars utgivning huvudsakligen ägde rum under 1950-talet och första halvan av 60-talet. I relation till *Följeslagaren* betonade *HOMO* sig som en tidning som vände sig till en bred publik, men även som en tidning som i linje med sexliberalismen betonade betydelsen av sex som både politik och njutning. Detta innebar ett fokus på en allmänmänsklig sexuell frigörelse och på att sexuell njutning i sig sågs som något politiskt subversivt.

REVOLT som gavs ut under 1970-talet och första halvan av 1980-talet konstruerade sig återkommande i relation både till aktivistiska röster inom RFSL och mot slutet av utgivningstiden mot RFSL:s nya tidning *Kom Ut!* som började ges ut 1980. Relationen mellan *REVOLT* och RFSL var spänningsfylld. De personliga och sexualpolitiska banden mellan *REVOLT* och RFSL var starka. *REVOLT* rapporterade om händelser och diskussioner inom RFSL. Flera *REVOLT*-skribenter var själva aktiva i RFSL. Man delade vissa (homo)sexualpolitiska mål. Samtidigt betonades återkommande skillnader när det kommer an till sexualpolitiska strategier (hur målet skulle nås) och ideal homosexuell subjektivitet i det analyserade materialet.

Talet om dessa skillnader kan ses som skillnadsskapande praktiker mellan två delar av den svenska (homo-)sexualpolitiska rörelsen. Det kan även ses som uttryck en konkurrens mellan två olika homonormativa subjektideal, å ena sidan mellan företrädare för den sexuella minoritetslinjen, å andra sidan homoidentitetslinjen. I materialet representeras homoidentitetslinjen företrädesvis av RFSL. Den sexuella minoritetslinjen representeras företrädesvis av *REVOLT* och *HOMO*.

Konstruktionen av skillnad rör främst olika syn på relationen mellan sexualitet och politik. Utifrån ett perspektiv betonas sex som både njutning och som något politiskt i sig, utifrån ett annat som 'bara sex'. Utifrån ett tredje betonas kärleken som något politisk snarare än sex. Detta är tydligast i diskussioner kring betydelsen av pornografi, men i viss mån även kontaktannonser, i en homotidning. Såväl RFSL och *Kom Ut!* som *Magasin Gay* profilerade sig som kritiska till pornografi. I debatterna kring *REVOLT* inom RFSL framfördes kritik mot tidningen utifrån förekomsten av kontaktannonser. *REVOLT*:s betydelse som röst inom den (homo)sexualpolitiska

rörelsen förminskades av dess kritiker inom RFSL genom att *REVOLT* positionerades som anhängare av 'bara sex' men även som en kommersiell produkt. Mansdominansen bland *REVOLT*:s skribenter och tidningsinnehåll är ytterligare ett tema som också återkommande fördes fram som en kritik mot *REVOLT* i RFSL-kretsar.⁶⁹ Dessa teman kan förstås som uttryck för en kamp om tolkningsföreträde inom homorörelsen. Kampen sker under en tid när vare sig RFSL:s eller *REVOLT*:s funktion och verksamhetsområde var självklar, och visar på en ambivalens i att vara både konkurrenter och allierade i den sexualpolitiska kampen. I diskussionerna kring dessa teman debatterades vad som var mer politiskt subversivt eller centralt inom ramen för en homosexualpolitisk rörelse.

I kampen om tolkningsföreträde användes olika förståelser av sexliberalism som en retorisk resurs. *REVOLT* marginaliseras av aktivister inom RFSL/*Kom Ut!* utifrån en förståelse där sexliberalism förknippas med opolitisk alternativt politiskt högerorienterad kommersialism, manlig ospecificerad sexualitet och sex för njutnings skull utan politik.⁷⁰ Från att sexliberalismen använts i kampen för (homo)sexuell frigörelse och som ett sätt att driva på en generationsväxling inom homorörelsen blir den förfrämligad och marginaliserad som ett uttryck för en oseriös hållning, opolitiskhet och sex enbart för njutnings skull. Utifrån en annan förståelse, där sexliberalism förknippas med både mänsklig sexuell och homosexuell frigörelse och sex som njutning och politik, försvarar och positionerar *REVOLT* sig både som ett sätt att bekämpa puritanism och sexuella fördomar i allmänhet och som en tidning för och av homosexuella i synnerhet.

Homonormativitet i de studerade tidningarna ska ses som uttryck för det mest eftersträvsvärda eller begripliga sättet att vara en man som attraheras sexuellt av andra män. Uttrycken för detta förändras

under den studerade epoken. I början betonades ett inkluderande fokus på sexuella minoriteter och en kamp för en allmänmänsklig sexuell frigörelse i enlighet med sexliberalismens idéer. Mot slutet betonades snarare ett mer exkluderande fokus på homosexuella och en kamp för homosexuell frigörelse. Om Lena Lennerhed har visat att den sexliberalt orienterade (hetero)sexualdebatten ebbade ut 1964 så var det först några år senare som den sexliberalt orienterade (homo)sexualdebatten inleddes, åtminstone i gaypressen.⁷¹ Debatten kring sexliberalism vill jag se som del av en större förändring i synen på homosexuell subjektivitet på ett representationellt plan inom homorörelsen.⁷² Denna förändring medförde att vissa homosexuella praktiker kom att framställas som mer homonormativt eftersträvarsvärda och begripliga än andra.

Sexliberalismen kan ses som en fruktbar retorisk figur som användes i debatten om homosexuell subjektivitet och den (homo)sexualpolitiska rörelsen. I början av 1970-talet kunde den användas utåt för att vinna ökad respekt och viss förståelse men även inåt för att betona homosexuella praktiker som något bra; som njutning och som något politiskt.⁷³ I början av 80-talet förefaller sexliberalismen ha spelat ut sin roll inom rörelsen, den förfrämligas och positioneras som uttryck för något mindre bra; som något som legitimerar omoral och opolitiska praktiker.

HANNA BERTILSDOTTER ROSQVIST är forskarassistent i genusforskning på Sociologiska Institutionen & Umeå Center for Gender Studies (UCGS), Umeå universitet. I hennes avhandling (Bertilsdotter Rosqvist 2007) undersökte hon föreställningar om bisexualitet i svensk dagspress (1995–2005) och bland bisexuellt praktiserande unga män. I hennes pågående forskning intresserar hon sig för föreställningar om bisexualitet och uttryck för homonormativitet i

svensk gaypress (1954–1986) samt föreställningar om sexuella identiteter och praktiker bland bisexuellt praktiserande män mellan 30- och 65-års ålder.

Slutnoter

- 1 Henning Goldbaek & Kurt Overaa, "Flärdt & Fröjd", *Revolt* 1985:11 s. 33.
- 2 Michael, "Flumliberala tankar", *Revolt* 1985:5 s. 7.
- 3 Andréaz Wasniowski, *Den korrekta avvikelser: vetenskapsanvändning, normalitetssträvan och exkluderande praktiker hos RFSL, 1950–1970* Umeå 2007.
- 4 Scott Gunther, "Building a more stately closet: French gay movements since the early 1980s", *Journal of the History of Sexuality*, 13(2004):3, s. 330
- 5 Jfr Jens Rydström, "Att queera historien: framväxten av ett nordiskt forskningsfält", *Scandia* 73(2007): 86–112.
- 6 Lisa Duggan, "The new homonormativity: the sexual politics of neoliberalism", i *Materializing democracy: towards a revitalized cultural politics*, (ed.) Russ Castronovo & Dana D. Nelson, Durham & London 2002; Lisa Duggan, *The twilight of equality? neoliberalism, cultural politics, and the attack on democracy* Boston 2003. För en diskussion kring begreppet homonormativitet se Karl Bryant, "In defense of gay children? 'Progay' homophobia and the production of homonormativity", *Sexualities*, 11(2008): 455–475
- 7 Duggan, *The twilight of equality?*
- 8 Som en anmärkning, inspirerade av Gayle Rubins sexuella hierarki: Gayle Rubin, "Thinking sex: notes for a radical theory of the politics of sexuality", in *Pleasure and danger: exploring female sexuality* ed. Carol S. Vance, New York 1984.
- 9 Susan Stryker, "(De)subjugated knowledges: an introduction to transgender studies", in *The transgender studies reader*, ed. Susan Stryker and Stephen Whittle, New York, 2006:7. För en liknande användning se även Didi Herman, "Bad girls changed my life": Homonormativity in a women's prison drama", *Critical Studies in Media*

Communication, 20(2003):141–159.

10 I en artikel i *REVOLT* 1978:7 s. 27, Robert Sandström, ”Tala om dubbelmoral – Visst fan behövs Revolt!”, nämns även förekomsten av *RFSL-bulletinen*, men tidningen saknas på Kungliga Biblioteket så möjligen har den mer varit ett internt nyhetsutskick.

11 En utförlig presentation av Akro-förlaget och tidningen HOMO författad av Karin Lindeqvist återfinns i *lambda nordica* 2002:2, s. 21–34: ”större frihet att älska”. I samma nummer ger hon också ett utförligt pionjärporträtt av Carl Rådemyr (s. 46–49).

12 Carl Regman återkommer som en pseudonym för Carl Rådemyr, ibland signeras artiklarna med Carl Regman, ibland med Carl Rådemyr ibland med Carl Rådemyr-Regman. I texten kommer jag att referera till honom som Carl Rådemyr-Regman även om referenserna till honom i noterna beror på vilken signatur som använts i artikeln i fråga.

13 Intervju med Carl Rådemyr-Regman. När Rådemyr-Regmans bok *Homosex: lag, samlevnad, roll: studier i en sexuell variation och dess sociala problem* kommer ut 1977 är det på Revolts förlag (under namnet Åseda förlag).

14 För en annan uppfattning, se recension av Raimund Wolfert: *Gegen Einsamkeit und 'Einsiedelei'*, *lambda nordica* 2010:3-4, s. 153.

15 Intervjuer med Jon Voss (2002-12-18), Greger Eman (2002-12-19), Michael Holm (2007-01-08), Stig-Åke Petersson (2007-01-24) och Carl Rådemyr-Regman (2008-07-14). Fokus för dessa intervjuer har varit intervjupersonernas retrospektiva berättelser om den svenska homorörelsen och om gaypressen under 1950-1980-talet.

16 Jens Rydström, *Sinners and citizen: bestiality and homosexuality in Sweden 1880–1950*, Chicago 2003; Fredrik Silverstolpe, Greger Eman, Dodo Parikas, Jens Rydström, Göran Söderström (red), *Sympatiens hemlighetsfulla makt: Stockholms homosexuella 1860–1960*, Stockholm 1999.

17 Jfr Andreaz Wasniowski, *Den korrekta avvikelser: vetenskapsanvändning, normmalitetssträvan och exkluderande praktiker hos RFSL, 1950–1970*, Umeå 2007.

18 Jfr Hanna Bertilsdotter: ”Bland bögar, smygisar och queerkids : en diskussion

kring framväxten av en hegemonisk homosexuell maskulinitet”, i (red) Siri Reuterstrand, *Nationellt seminarium om mansforskning: 11-12 mars 2003*, Göteborg 2004; Arne Nilsson: *’Såna’ & riktiga karlar*, Göteborg 1998; Arne Nilsson: *’Såna’ på Amerikabåtarna : de svenska Amerikabåtarna som manliga homomiljöer*, Stockholm 2006; Margareta Lindholm & Arne Nilsson: *En annan stad: kvinnligt och manligt homoliv 1950–1980*, Stockholm 2002.

19 John D’Emilio: *Sexual politics, sexual communities: the making of a homosexual minority in the United States, 1940–1970*, Chicago 1983:113. Jfr även Rodger Streitmatter: *Unspeakable: the rise of the gay and lesbian press in America*, Boston 1995.

20 Jfr Holgersson, Ulrika, *Populärkulturen och klassambället : arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*, Stockholm 2005:154

21 Se Jens Rydström, ”Legalizing love in a cold climate: the history, consequences and recent developments of registered partnership in Scandinavia”, *Sexualities* 11(2008):193–226. Jfr även Steven Maynard, ”In search of ’Sodom North’: the writing of lesbian and gay history in English Canada, 1970–1990”, *Canadian review of comparative literature* March-June 1994, för en liknande beskrivning av betydelsen av den kanadensiska gaypressen.

22 Jfr t.ex. D’Emilio 1983.

23 Avsnittet utgörs även av en förkortad version av Bertilsdotter, ”Bland bögar, smygisar och queerkids..”

24 Greger Eman (1952–2003) var 1988–2003 chefredaktör för *Kom Ut!* och myntade det svenska begreppet HBT. Jon Voss har bland annat varit verksam som stockholmsredaktör för *REVOLT*, redaktör för *Magasin Gay* tillsammans med Dodo Parikas och grundare och chefredaktör för tidningarna *Reporter* och *QX*, där han nu är förlagschef.

25 För tal om ”homosexuell solidaritet” och betydelsen av ”solidaritet mellan homosexuella”, se även *REVOLT* 1983:5, s. 53; 1983:6, s. 60: ”RFSL:s kongress del II”.

26 Se t.ex. Gary Bergqvist: ”Homosex i fokus”, *REVOLT* 1974:8, s. 61f; Micke: ”Voices of America”, *REVOLT* 1976:11, s. 43

- 27 Se t.ex. "Äntligen på Broadway", *REVOLT* 1982:12, s. 23
- 28 Det första AIDS-fallet i Sverige diagnosticerades 1982 (RFSL, "1. En verkningsfull hivprevention blir till » 1E. Hivpreventionens historia i Sverige 1979-1985", <http://www.rfsl.se/halsa/?p=1920>, nedladdad 2010-04-13). Straight massmedias uppmärksammande av HIV/AIDS diskuteras återkommande i *REVOLT*, främst under 1985 och 1986. Se t.ex. Michael (Holm): "Expressen och AIDS", *REVOLT* 1985:3, s. 19; "Trettio år är ingen lång tid", *REVOLT* 1985:12, s. 25ff; Jon Voss, "Massmedia", i *AIDS – Öppenheten är vårt försvar* (bilaga till *REVOLT* 1986:4 s. 13).
- 29 Läsare: "Kontakt med våra läsare", *HOMO* 1968:4, s. 29f.
- 30 Jfr även Karin Lindeqvist, "större frihet att älska än de stackars heterosexuella". Homosexuell organisering på det sena 1960-talet", *lambda nordica* 2002:2.
- 31 Rydström, "Att queera historien.." se även Wasniwski.
- 32 Förförelseteorin beskrivs som "något som spökar i homosexlagarna (särskilt 18-års skyddsålder och prostitutionsparagrafen)", *HOMO* 1967:2, s. 10f; 1969:5, s. 11ff.
- 33 Utifrån Kinsey-rapporten menar skribenten att "Närmare hälften av den köns mogna befolkningen bör kunna reagera sexuellt inför båda könen" – vilket förstås som ett "väsentligt skäl för en lagändring", *HOMO* 1966:1 s. 8.
- 34 Jfr *HOMO* 1968:4.
- 35 Jfr även Lindeqvist 2002.
- 36 Gunther (2004:3 s. 330) visar på en motsvarande diskussion inom den franska homorörelsen i början av 1970-talet.
- 37 Jfr Lindeqvist 2002.
- 38 Redaktionen: "Till våra läsare!", *HOMO* 1966:1 s. 4f.
- 39 Ibid.
- 40 *Följeslagaren* 1961:1-2.
- 41 *HOMO* 1966:1 s. 4f.
- 42 Jfr *HOMO* 1966:1, s. 50; 1967:2, s. 46.
- 43 Michael Holm: "Den normala människan: om bisex", *REVOLT* 1972:9, s. 59ff.
- 44 Michael (Holm): "Italienska män", *REVOLT* 1978:3, s. 5.
- 45 Michael (Holm): "Inga"poserings"-annonser mer!", *REVOLT* 1979:11, s. 3.

- 46 Robert Sandström: "Tala om dubbelmoral – Visst fan behövs Revolt!", *REVOLT* 1978: 7, s. 27.
- 47 Michael (Holm): "Semesternummer", *REVOLT* 1978:7, s. 3.
- 48 Michael (Holm): "Eros från Urbino", *REVOLT* 1979:12, s. 3.
- 49 Lennart Andersson, "Protest från Göteborg!", *REVOLT* 1982:9, s. 2.
- 50 Jfr Michael (Holm): "Läsarna och Revolt", *REVOLT* 1979 s. 15ff.
- 51 Läsare, "RevoltPosten", *REVOLT* 1982:9, s. 14f.
- 52 Michael (Holm): "Hurdana ska bilderna vara?", *REVOLT* 1983:2, s. 3.
- 53 Läsare: "Revolt posten", *REVOLT* 1983:4, s. 10f.
- 54 Läsare: "RevoltPosten", *REVOLT* 1982:7, s. 50.
- 55 Michael (Holm): "Spännande saker på gång", 1986:4, s. 7.
- 56 I två annonser för *REVOLT* som publiceras i *Kom Ut!*s specialnummer 1982 beskrivs tidningen som "den svenska homorörelsens tidskrift" (*Kom Ut!* Special 1982:6. Alternativt beskrivs tidningen som "The leading Gay-Magazine in Sweden for more than thirteen years", *ibid*:7)
- 57 Tidningen beskrivs som "den debatttidning som många refererar till" (*Kom Ut!* Special 1982:6)
- 58 Tidningen beskrivs som en tidskrift som på ett förnuftigt sätt speglar "vad som händer i bögekampen i Sverige och i övriga världen, *ibid*.
- 59 Tidningen beskrivs som den tidning som har "den ojämförligt största kontakt-annonsmarknaden, där homosexuella söker vänner eller 'heta' partners", *ibid*.
- 60 *Ibid*.
- 61 *Kom Ut!* 1984:2, s. 17.
- 62 "Kom Ut!", *Kom Ut!* 1980:2, s. 2.
- 63 Per Skagert: "Kongressen: Enighet, beslutsamhet och kampvilja", *Kom Ut!* 1985:1-2, s. 3.
- 64 Redaktionen: "Varför dröjer *Kom Ut* så länge?", *ibid* s. 6.
- 65 Stig-Åke Pettersson, *Kom Ut!* 1986:2-3, s. 3.
- 66 I *Kom Ut!* 1983 återfinns även under två nummer en annons för *Magasin Gay*, som i annonsen som beskrivs som "en ny tidning i Sverige, en tidning med homosexuell

material, en kontaktväg, en tidning som informerar och roar, som ger bakgrund och identitet” och ”utges av Revolt Press AB”. (s. 9.; se även *Kom Ut!* 1983:4, s. 12.)

67 1986 återfinns en annons i *Kom Ut!* för *Reporter* som börjar ges ut from augusti 1986, med annonstexten: ”Det blev en månadstidning”, 1986:2-3, s. 30.

68 Jfr t.ex. Lars Jonsson: ”Pelle 32, verkstadsarbetare 1981”, *Kom Ut!* 1981:1, s. 7.

69 Ett mer samtida uttryck för detta är RFSL-aktivisten Eva Ahlbergs retrospektiva beskrivning av *Revolt* som en tidning som ”behandlade både nöje, kultur och politik och betydde mycket för i första hand bögar” och samtidigt som en tidning vars ”delvis pornografiska innehåll försvårade genomslaget hos en större publik”. (Eva Ahlberg, ”Homo-Sverige utanför RFSL: en historisk exposé”, i *Homo i folkhemmet*, ed. Martin Andreasson, Göteborg 2000, s. 89.

70 För en diskussion kring föreställningar om sexualitet och kommersialisering, se Klara Arnberg: *Motsättningarnas marknad: den pornografiska pressens kommersiella genombrott och regleringen av pornografi i Sverige 1950–1980*, Lund 2010.

71 Jfr Lena Lennerhed: *Frihet att njuta: sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*, Stockholm 1994.

72 Jfr även Hanna Bertilsdotter Rosqvist: ”’Vi tar farväl av pianoläraren’: retoriska konstruktioner av en homosexuell manlig subjektivitet utifrån tal om öppenhet och homosexuell exklusivitet i svensk homopress 1965–1986”, *Historisk tidskrift* 129(2009):511–529.

73 Jfr även Michael (Holm): ”Blir det gott?”, *REVOLT* 1986:1, s. 9

ABSTRACT

In the article I analyze how different Swedish papers aimed at a predominantly homosexual audience during the 1960s to the 1980s struggled for a (homo)sexual political right of interpretation. In this struggle, different concepts of sexliberalism were used rhetorically. "Homonormativity" is used as an analytical point of departure. Homonormative subjectivities are conceptualized as the most comprehensible and desirable way to be a man sexually attracted to other men in the papers. During the period, the expressions change.

The results of the study show competing homonormative subjectivities, (homo)sexual political strategies and meanings of (homo)sexual political subversion. Among the advocates for the sexual minority-line, an identity as a sexual minority, affinity and solidarity over the sexuality borders and the meaning of a general sexual liberation were stressed. Among the advocates for the homosexual identity-line, an identity as homosexual (or gay), solidarity and community within the homosexual group and for homosexual liberation were stressed. Different advocates were arguing for different perspectives on the relationship between sexuality and politics. From one perspective, sex as both pleasure and as political in itself were stressed. From another perspective, sex were stressed as 'only sex', as something unpolitical. From a third perspective, often taken together with the second, love was stressed as something political.